

Frans van Baar, eierzoeker en beschermmer van De Peel

Justin Jansen

Franciscus Henricus Petrus van Baar was een ‘verzamelaar’ uit het begin van de negentiende eeuw, waarover nog niet veel gepubliceerd is. Ik heb getracht zijn activiteiten te volgen tussen zijn 43^e en 74^e levensjaar. Het blijkt dat Van Baar van verschillende markten thuis was en een zeer belangrijke rol vervulde in de beschrijving en documentatie van het Peelgebied, in de bijzonder van de vierhoek Venray, Bakel, De Rips en Overloon.

Er waren destijds diverse andere eierverzamelaars die De Peel in de vierhoek Venray, Bakel, De Rips en Overloon bezochten, maar ze waren allemaal vergezeld of geadviseerd door Frans van Baar. Van Baar verzamelde er zelf ook eieren (en soms een vogel). De vondsten belandden in diverse collecties (Jansen, 2010, 2014). P.A. Hens – die in 1926 zijn eerste Avifauna van Limburg publiceerde – maakte veel gebruik van de diensten van Frans van Baar. Zij correspondeerden regelmatig (Hens, 1926). Ook Jan Drijver correspondeerde uitvoerig met van Baar (Archief Natuurmonumenten, Archief Amsterdam, GAA 999 inventaris-nrs. 2164 en 2279). Zoals verwoord door Hustings et al. (2006), was Van Baar ook ‘stichter’ en aangever van een natuurreservaat bij Vredepeel. Veel informatie is opgetekend door Theo Janssen (Sevenum) aan de hand van interviews met Hub van Baar (1894-1982) de zoon van Frans van Baar (Janssen, 2001).

Frans van Baar was de enige zoon (van drie kinderen) uit het huwelijk tussen Henricus Theodorus Alouisis van Baar (1827-‘78) en Allegonda Maria Josephina Janssen (1828-‘98). Frans werd geboren op 22 september 1859 en stierf te Venray op 18 november 1937 (hier is hij ook begraven, en rust thans op Boschhuizen). Vader Van Baar was burgemeester en gemeentesecretaris van de gemeente Deurne en Liessel (1854-‘60) en werd later bierbrouwer en steenbakker. De bierbrouwerij ‘De Pelikaan’ aan de Helmondse weg (het huidige Hub van Doornepark) werd in 1864 gestart. Hij was ook fanatiek jager. Ongetwijfeld bracht hij deze passie over op zijn enige zoon. Frans van Baar sloot met succes het gymnasium in Deurne af. Daarna ging hij aan het werk in de brouwerij. In café De Zwaan in Deurne, las hij – dertig jaar oud – voor

Frans van Baar, naar een pasfoto aanwezig in het beeldarchief van de Heemkundekring.
Foto: H.N. Ouwering.

uit de Katholieke Illustratie om analfabeten hiervan kennis te laten nemen. Hij trouwde op 20 augustus 1888 in Vierlingsbeek met Maria Bernardina van Bon (1866-1936). Uit dit huwelijk zijn elf kinderen geboren. Frans nam de brouwerij van zijn vader over door en continueerde de zaak tot 1904. In Venray vestigde hij zich in de bierbrouwerij ‘De Keizer’ in de Paterstraat. Bij een brand in 1916 brandde de brouwerij geheel af en veel aantekeningen, schetsen, schilderijen en brieven konden als verloren worden beschouwd (persoonlijke mededeling Paula van Baar). De familie besloot de brouwerij niet mee op te bouwen en men begon eerst onder andere met aardbeien in de Spurkt (en verhuisde hier in 1919) en

Dagboek aantekeningen 1902-'33 van Frans van Baar

De eierwondsten in de Peel

Hieronder staat de korte tekst uit het dagboek van Baar, waarbij alle opmerkingen zijn meegenomen. Zo word regelmatig (maar lang niet altijd) extra informatie gegeven over de status van de eieren (vers, be-broed of aangestoten). De aantekeningen beginnen met datum, plek van verzamelen (bij ? is de plek is niet genoteerd), een getal of + voor soort is het aantal nesten, het getal achter de soort tussen haakjes is het aantal eieren (geen getal = niet bekend), tekens bij de eieren zijn * = aangestoten, ^ = vers gelegd en @ = bebroed. Soms worden ook waarnemingen van individuen benoemd. De verzameltreipjes werden vaak gemaakt met Grad Verkuijlen uit de Twist bij Westerbeek, Peetje Nooijen (1860-) uit Milheez, Peer Thijssen uit Milheez en Sjet Goossens uit Deurne. Ook verzegelden vaak zijn zoons Henri, Harrie, Louis en Hub hem op de tochten door de Peel.

Soorten

De soorten in het dagboek zijn op een enkele uitzondering na allemaal steltlopers. Genoemde soorten zijn: Welter = Grutto *Limosa limosa*; Steenpijk = Tureluur *Tringa totanus*; Tuuter = Goudplevier *Pluvialis aprinaria*; Kulut = Wulp *Numenius arquata* en Meertik = Zwarte Stern *Chlidonias niger*.

Plaatsen

Nagenoeg alle plaatsen genoemd in het dagboek, betreffen namen die thans niet meer in gebruik zijn. In de opsomming hieronder staan tussen haakjes de huidige plaatsnamen bij benadering:

Aan het Ven (onbekende locatie); Vier Boompjes (± verlengde Hazenhutsdijk, nu Vliegvelde de Peel (L)); Aan de Peel (± Rozendaal, Merselo ⇒ Spruk (L)); Aan de Waterlossing (Looboek (L)); Aan het Veld/ 't Veld (± Veulensewaterweg, Veulen (L)); Ballonpaal (± Rozendaal, Merselo (L)); Bij van Dijk (onbekende locatie); Bij Kuipers (onbekende locatie); Blaarpeel (± Blaarpeelweg, De Rijps (L)); Bladerenpeel (± Vre-deweg, Vredepeel (L)); De Rijps (± De Rijps (NB)); Diepenpeel (± Pastoor Jacobspeel, Ysselsteyn (L)); Domp (=Zomp) (± Testrik, Merselo (L)); Eendepeel (± Pastoor Jacobspeel, Ysselsteyn (L)); Grootte Vlaas (± Rauwkuilen (L)); Grote Boom (± verlengde Hazenhutsdijk, nu Vliegvelde de Peel (L)); Hazenhut (± Haag, Merselo (L)); Hazenhut (± verlengde Hazenhutsdijk, nu Vliegvelde de Peel (L)); Heiman (± Opde-Kamp, Merselo (L)); Hermkes Kooi (± Zandstraat, Merselo (L)); Jaeger (± Jaegerhofweg, Veulen (L)); Jodenpeel (± Roelvinklaan, De Rijps (NB)); Kempkensberg (± Kempkensberg, Merselo (L)); Kroon (± Twistweg, Vredepeel (L)); Kustert = Kustjes (± Steegse Peelpweg, Heide (L)); Lappevennen (± Puttenweg, Ysselsteyn (L)); Linie aan de Vlaas (± Tussen Hazenhut en Vredepaal (L)); Litsenber (± Puttenweg, Ysselsteyn (L)); Loons Vlak (± Rieterdreef, Overloon (NB)); Milheez Peel (± Koperen Peel, Milheez (NB)); Moos (± Dorpenpeelpweg, America (L)); Nieuwdorp (± Ysselsteyn (L)); Olive Kooi (± Paardekop-weg, Ysselsteyn (L)); Poelse Kuilen (± Kuilenweg, Merselo (L)); Rauw Kooi (± Rauwkuilen - Rauwkuilenweg, Ysselsteyn (L)); Scheper (± Kuilenweg, Merselo (L)); Slijk (± Ossendijk, Merselo (L)); Spurkt (± Spurkt, Venray (L)); Stevens Kooi (± Scheperstraat, Westerbeek (NB)); Theuus Kooi (± Paardekopweg, Ysselsteyn (L)); Toonen (± Scheperstraat, Westerbeek (NB)); Twist (± Nieuwe Weg, Westerbeek (NB)); Vale Peel (± Peelkanaalweg, Westerbeek (NB)); van Dijk (± Onbekende plaats); van Meijel Kooi (± Yssel-steynweg, Ysselsteyn (L)); Veulen (± Veulen (L)); Volensdijk (± Vollen, Heide (L)); Vree/Vrij (± Vredepeel (L)); Watervlaas (± Deurneseweg, Ysselsteyn (L)); Watervlies (± Rozendaal, Merselo (L)) (soms is ook een groot ven omschreven als watervlaas, dus niet alle omschrijvingen zijn van toepas-sing op hetzelfde stuk); Welke (± Twistweg, Vredepeel (L)); Witte Vlaas (± Onbekende plaats); v.d. Winkel (± Onbekende plaats) en Zerkpaal / Halt (± De Halte - Ysselsteynweg, Ysselsteyn (L)). De plaatsen Koy (=Kooi) en Watervlies (=waterplas), worden vaak gebruikt maar zijn vaak niet te duiden.

1902: 13 april ⇒ Ballonpaal: Wulp (3) & Watervlaas: Wulp (4), geen Kievit (Vanellus vanellus). 20 april ⇒ Hazenhut: 3 Wulp & Linie van de Vlaas: 3 Goudplevier. Ook Wulp (0), geen Kievit. 27 april ⇒ ? = niets. 8 mei ⇒ De Rijps: 1 Kievit, Grutto (3+3) en Wulp (4@). 11 mei ⇒ in de Vlaas: 3 Grutto s, 6 Kievit, 5 Wulp en 3 Goudplevier (0). 12 mei ⇒ Veulen: + Kievit (0). 29 mei ⇒ in de Vlaas: Tureluur (1+2+4@) en 1 Kievit & Blaarpeel: Kempphaan (Philomachus pugnax) (1) & Aan de Linie: Kievit (4).

1903: 13 april ⇒ Hazenhut: Wulp (1) & Blaarpeel: twee Kievit gezien. 17 april ⇒ Witte Vlaas (Water-vlies): Wulp (4) & Watervlies: 7 Kievit gezien. 19 april ⇒ Diepenpeel: Wulp (4) & Rauwkooi: Wulp (4) & Omgeving Rauwkooi: Wulp (4). 3 mei ⇒ Diepenpeel & Watervlies: Kievit (2+4). 5 mei ⇒ Diepenpeel en Watervlies: Kievit (2+4+4). 17 mei ⇒ Diepenpeel & Watervlies: Kievit (2+4+4+4) & Veulen: Kievit (4). 18 mei ⇒ Veulen: + Kievit (0). 1904: 10 april ⇒ Watervlies: Wulp (1) en 3 paartjes Kievit. 14 april ⇒ Watervlies: Wulp (3) (vogel van 10 april) & Kooi aan het Watervlies: Goudplevier (4) (uitgehaald) en Wulp (3) & Noord van Rauwkooi: Kievit (4) en Wulp (4) & Plas van de Grootte Vlaas: diverse Wulpen. 17 april ⇒ ? : niets. 21 april ⇒ Watervlies: 1 Wulp en 1 Kievit. 24 april ⇒ Watervlies: Kievit (3) (dezelfde als 21 april), Wulp (dezelfde als 21 april, ei is eruit gegoooid, nieuw ei gelegd) en Kievit (1+4) & Veulen: Kievit (3+4+4+4) en Tureluur (2). 8 mei ⇒ Karrespoor tussen Rauwkooi en Veulen: Grutto (4), van Kievit en Grutto totaal 25 extra eieren & Watervlies: Kievit (2@+3@). 15 mei ⇒ Veulen naar Zerkpaal: Kievit (2@), Grutto (4) en Wulp (1).

1905: 9 april ⇒ Poelse Kuilen en Watervlies: niets. 13 april ⇒ Watervlies tussen Veulen en Aan het Veld: veel Kieviten gezien, bijna geen Wulpen. 16 april ⇒ In de Vlaas: Goudplevier (2) & Watervlies Aan het Veld: Kievit (1+2). 20 april ⇒ Watervlies bij Veulen: Kievit (1+4+4) met Henri. 24 april ⇒ Aan het Veld: Kievit (1). 27 april ⇒ ? : niets. 30 april ⇒ Kooi bij Diepenpeel:

Wulp (4+4') & Bladerenpeel: Kievit (1+2). 3 mei => Watervlies: Kievit (1+3+4) & Aan de Waterlossing: Wulp (3). 11 mei => In de Vlaas: Grutto (3+4) & Bladerenpeel: Kievit (4), Wulp (1) en Grutto (1+4). 14 mei => Kooi bij Diepenpeel: Wulp (3) & Watervlaas: Kievit (1). 18 mei => Watervlies: Kievit (1+2+3) & Rauwkuilen: Kievit (+ jongen). 24 mei => Aan het Veld: Tureluur (3) en Kievit (1) & Kooi bij Diepenpeel: Kievit (4+4) en Wulp (2). 4 juni => Kievit (3).

1906: 15 april => Bladerenpeel: Kievit (3+4) en Wulp (4+4') & Aan de Waterloop: Kievit (4). 16 april => Zerkpeaal: Kievit (4') & Veulen: +Kievit. 4 mei => Blaarpeel: Kievit (4) & Slijk: Kievit (2@) & Vale Peel: Grutto (4@). 6 mei => Aan het Veld: Tureluur (3) & Watervlies: Wulp (4@) & Milheze: Kievit (3) & Watervlaas: Kievit (4). 10 mei => Rauwkooi: + Kievit (2+). Tureluur (1) en Wulp (4'). 13 mei => ? : niets. 15 mei => Rauwkooi: Wulp (3@+4) en Tureluur (2), met Henri. 18 mei => Heide: Kievit (2) en Tureluur (2+4) & Kooi zuid van Rauwkooi: Grutto (4@). 24 mei => Aan de Peel: 7 Kempphaan en Grutto (3@), met Peer Thijssen. 10 juni => Tussen Rauwkooi en Aan het Veld: Kievit (4@).

1907: 10 april => ? : Kievit (2). 14 april => Rauwkooi: Wulp (4+4+4), met Hub. 16 april => Veulen: Kievit (2) en diverse groepen Kieviten (soms 30+), met Hub. 18 april => Blaarpeel: Wulp (4@). 21 april => van Meijel Kooi: Kievit (1) & Zerkpeaal: Wulp (4'). 24 april => van Meijel Kooi: Kievit (2). 28 april => ? : Wulp (2+2+3+4') en Kievit (4+4), met Peetie. 30 april => Watervlies: Wulp (4), met Hub. 5 mei => Blaarpeel: Grutto (4), geen Kieviten gezien. 7 mei => Veulen: Kievit (2), met Hub. 9 mei => ? : Grutto (4). 19 mei => Tussen Watervlies en van Meijel Kooi: Kievit (4@+4@+4@+4@) en Tureluur (2). 26 mei => Watervlies: Wulp (2@+3) en Kievit (4). 2 juni => Veulen: Kieviten (4+4), Tureluur (4) en Kempphaan (2).

1908: 16 april => Veulen: Kievit (2) met Janus. 21 april => Kooi in Diepenpeel: Wulp (4), met Hub. 28 april => Poelse Kuilen (ontginning): Wulp (4+4+4). Op ontginning veel Kieviten. 3 mei => Olvekooi: Wulp (4) & Moos: Wulp (4@). Bijna geen Kieviten op de Peel. 6 mei => Poelse Kuilen en Slijk: Kievit (4), Grutto (3) & Rauwkooi: Wulp (4). 9 mei => Moos: Kievit (1+4) & Kooi bij Moos: Grutto (3@) & Vlaas bij Rauwkooi: Wulp (4). 13 mei => Veulen: Kievit (3+4) & Moos: Kievit (2+2+4) en Kempphaan (2) & Zerkpeaal: Wulp (4). 16 mei => Moos: Kievit (1+2+4) Grootte Vlaas van Lappevennen: 1 Kempphaan (2) & Kooi bij Lappevennen: Wulp (6 in 1-legsel) & Olvekooi: Havik (*Accipiter gentilis*) (4), met Hub. 17 mei => Slijk en Poelse Kuilen: steltloper spp (4). 20 mei => Kooi bij Lappevennen: Kievit (4) & Lappevennen: Kempphaan (2) en Wulp (3@), met Hub. 27 mei => Kooi bij Lappevennen: Kievit (2+3+4+4). 7 juni => ? : niets. 29 juli => Aan het Ven: Kievit (jongen).

1909: 8 april => Achter twee kooien bij Moos: Kievit (4'). 12 april => Loons Vlak: Wulp (2). 15 april => Loons Vlak: Wulp (1). 1910: 10 april => Rauwkooi: Wulp (4). 15 april => Loons Vlak: Kievit (4) & Blaarpeel: Wulp (3). 16 april => Zerkpeaal: Pijlstaart (*Anas acuta*) (7) en Kievit (1). 17 april => Diepenpeel: Wulp (4) en Zomerta-ling (*Anas querquedula*) (7). 22 april => Zerkpeaal: Kievit (3) & Veulen: Zwarte Kraai (*Corvus corone*) (1). 24 april => Watervlies: Kievit (2+4). 28 april => Loons Vlak: Grutto (2+4), Kievit (1+4+4+4+4) en Wulp (2+4). 1 mei => ? : Grutto (2+4), Wulp (2) en Kievit (4+4).

1911: 8 april => Aan de Peel: niets. 11 april => Veulen: niets. 15 april => Veulen: Kievit (2), met Hub. 17 april => Veulen: Kievit (1+2) & Watervlies: Kievit (4@) & Aan de Linie: Wulp (1). 19 april => Loons Vlak: Kievit (5x1+3+4+4), Grutto (1) en Wulp (4@+4@). 22 april => Watervlies: Kievit (12) & In de Linie: 4 Wulp. 23 april => Loons Vlak: Wulp (4@) en 12 Kievit. 25 april => Watervlies: Kievit (2+2). 29 april => Watervlies: Kievit (1+1+4@). 2 mei => Watervlies: Kievit (2+2+2+4) en Wulp (4@). 6 mei => Watervlaas: Kievit (1+3+3). 10 mei => Watervlies: Kievit (2+3+3+4). 19 mei => Veulen: Grutto (7 (1-legsel)) & Veulen tot Zerkpeaal: Grutto (1+3+4@). 21 mei => Watervlies: 4 Kievit (9). 23 mei => Watervlies: Kievit (3+3+3). 25 mei => Jodenpeel: 3 Kempphaan, Goudplevier (4'+4@) en 5 Zwarte Stern (12).

1912: 31 maart => Welleke: Kievit (1+1+1). 8 april => Welleke: Kievit (1+1+2+2). 14 april => Rauwkooi: Wulp (4+4) & Watervlies: Kievit (1+3). 20 april => Watervlies: Kievit (3+3). 21 april => Nieuwdorp: Kievit (3) en Wulp (4@). 1 mei => Watervlies: 1 Kievit & Jodenpeel: + Kievit (4), 1 Goudplevier, 4 Kempphaan en Zwarte Stern (26@), verder veel Grutto's. Veel Kieviten aan Grindweg van St. Anthonis, geen zijn uitgehaald allen zijn uitgebroed. 9 juni => Jodenpeel: Kievit (4+3 en Tureluur (3+).

1913: 24 maart => ? : Goudplevier (2), met Peeter. 6 april => Watervlies: Kievit (1).

1914: 9 april => Watervlies: Kievit (3). 13 april => Watervlies: Kievit (2+3). 16 april => ? : Wulp (4) en Kievit (1+1+2), met Peter. 25 april => ? : Kievit (4). 28 april => ? : niets. 3 mei => ? : niets. 10 mei => ? : 13 Kievit en Tureluur (2@).

1915: 11 april => Domp: Kievit (3). 18 april => Watervlies: Kievit (3) en Wulp (4+4). 25 april => v.d. Winkel: Kievit (3) & Domp: Kievit (1). 4 mei => ? : Kievit (1+1). 6 mei => ? : Kievit (14). 9 mei => ? : Kievit (1+1). 10 mei => ? : Kievit (1+3). 12 mei => ? : Wulp (3@). 15 mei => Domp: Kievit (3), Tureluur (1), Grutto (4) en Goudplevier (4@).

1916: 15 april => tussen Hazenhut en Domp: 20 Kievit en + Wulp & Watervlies: Goudplevier (4). 2 mei => tussen Hazenhut en Domp: 12 Kievit en + Wulp. 15 mei => Watervlies: Goudplevier (4).

1917: 15 april => Spurkt => Kievit (3). 20 april => Hazenhut: Wulp (4). 26 april => Bij Kroon: Kievit (4) & Spurkt: Kievit (2+4). 3 mei => Achter Merselo: Kievit (2) & Blaarpeel: 4 Grutto (2+3+4+4), 3 Wulp (1+4+4) en Goudplevier (4). 7 mei => Blaarpeel: Goudplevier (3), Wulp (3+4@), Grutto (12) en Kievit (4). 15 mei => Blaarpeel: Grutto (4) en Goudplevier (1). 23 mei => Jodenpeel: Grutto (4+), veel vogels hier. 2 juni => Jodenpeel: Grutto (1+2), Kokmeeuw (*Larus ridibundus*) (9), Zwarte Stern (6), Tureluur (4) en Kievit (4).

1918: 12 april => ? : niets. 17 april => Vrij: Goudplevier (3) en Wulp (4). 22 april => Bij Kroon: Wulp (4+4), Kievit (1) en Goudplevier (4@), met Peetie. 30 april => Vrij en Twist: Wulp (3), Kievit (5) en Zwarte Kraai (1), met Louis. 2 mei => Veulen: Kievit (2) en Grutto (1+1). 4 mei => Achter Merselo: Kievit (4@+4@). 9 mei => ? : Goudplevier (3), Grutto (4+4+4) en Wulp (2). 12 mei => ? : Goudplevier (4) en Grutto (4+4+4) met Albertus Bernard Wigan. 16 mei => Scheper: Kempphaan (3), Grutto (4+4@+4@) en Kievit (1+3). 20 mei => Jodenpeel: Wulp (4') en Tureluur (3). 30 mei => ? : niets, met Jan Drijver. 2 juni => Spurkt: Kievit (2+4+4).

1919: 6 april => Aan de Peel: niets. 10 april => Aan de Peel: niets. 13 april => Loons Vlak: Kievit (23). 19 april => Bij Kroon: Kievit (8@), geen Wulp gezien. 20 april => Twist: Wulp (4+4+4) en Kievit (1+4@) met Henri. 21 april => Hazenhut: Wulp (4+4+4+4) & Watersluys: Kievit (4). 25 april => Rauwkooi: Wulp (4) & Litsenberg: Wulp (5) en Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*) (2). 3 mei => Twist: Grutto (4+2@) en Goudplevier (@). 8 mei => Moos: Kievit (4+4), veel Kievit en Grutto gezien. 10 mei => Twist: Goudplevier (4@) met Adolphe Burdet (foto's). 11 mei => Twist: Wulp (1+4), Grutto (3) en Kempshaan (4) met Tjjeard Geales de Vries en A.B. Wigman. 12 mei => Moos: Kempshaan (1) en Grutto (4) & Volensedijk: Wulp (4@), met de Vries. 16 mei => Twist: Wulp (3) & Omgeving Zerkpaal: Wulp (2@+4@). 18 mei => Jodenpeel: Grutto (4@), Kempshaan (4) en Wulp (2). 20 mei => Jaeger: Kempshaan (3+4), met Henri. 22 mei => Moos: Zomertaling (5), Kievit (2) en Grutto (1). 29 mei => Jodenpeel: Zwarte Stern (1), Kok-meeuw (1) en Kievit (4). 8 juni => De Rijps: Kievit (4) en Sperwer (*Accipiter nisus*) (3). 17 juni => Olvekooi: Wulp (3), met Henri.

1920: 4 april => Loons Vlak: 5 steltloper ssp. & Twist: steltloper ssp. (1+1+1). 9 april => Vrij: Goudplevier (4) en Wulp (2), met Hub. 16 april => Litsenberg: Wulp (4@+4@+4@), met Tsj. Gs. de Vries. 18 april => Twist: Goudplevier (2) (dezelfde plek als vorig jaar). 25 april => Veulen en Moos: Wulp (4@). 26 april => Twist: Wulp (4) & Milheese Peel: Wulp (3@). 6 mei => Litsenberg: Kievit (4) en 1 Wulp & West van Theuwskooi: 1 Wulp. 11 mei => Milheese Peel: Wulp (4). 20 mei => Litsenberg naar Zerkpaal: Wulp (jongen) & Moos en Litsenberg: Kievit (jongen). 24 mei => Jodenpeel en Twist: Grote Lijster (*Turdus viscivorus*) (?). 26 mei => Jodenpeel: Kievit (3) en Kempshaan (1), met Wigman en Pieter Willem van der Burg. 30 mei => Jodenpeel: Kempshaan (3+3) en Kievit (3+4@).

1921: 6 april => Diepenpeel: Wulp (3) & Kempkensberg: Goudplevier. 9 april => Merselo: Wulp (2). 12 april => ?: niets. 15 april => Bij Kuipers: Wulp (4). 17 april => ?: Wulp (1 & verbrand nest met 2). 21 april => Eendenpeel: Wulp (4). 24 april => Hazenhut: Wulp (4@) & Bij Kroon: Wulp (4) en Goudplevier (2@ + paartje met jongen). 27 april => Eendenpeel: Wulp (1). 1 mei => Kustert: Wulp (4@). 5 mei => Twist: Wulp (4) en Grutto (3@). 9 mei => Jodenpeel: Grutto (4). 10 mei => Jodenpeel: Grutto (4). 15 mei => Moos: Wulp (jongen). 24 mei => Twist: 2 Goudplevier (jongen) & Hazenhut: Wulp (jongen).

1922: 5 april => Twist: Wulp (1+1) en Kievit (4). 10 mei => Eendenpeel: Wulp (3+4) & Omgeving Hazenhut: Wulp (jongen) & Twist: Goudplevier (2) en Grutto (3) & Vlaas bij Kroon: Goudplevier (jongen). 19 mei => ?: niets, met A. Burdet. 21 mei => Bij Kroon: Grutto (2) en Wulp (4@). 28 mei => Moos: niets & Olvekooi: Wulp (3@). 2 juni => Spurkt: Kievit (3). 9 juni => Spurkt: Kievit (1).

1923: 4 april => Poelse Kuilen: Kievit (14). 8 april => Poelse Kuilen: 1 Wulp, diverse Wulpen uitgebroed. 2 mei => Poelse Kuilen: Grutto (4), Kievit (1) en Wulp (4). 6 mei => Voor de Hazenhut: Wulp (4) & Achter de Hazenhut: Wulp (jongen).

1924: 23 april => achter Merselo: Wulp (4+4) & Twist: Goudplevier (4), met Tsj. Gs. de Vries. 11 mei => Vier Boomen: Wulp (4) & Grote Boom: Wulp (4 jongen).

1925: 7 april => Twist: Kievit (1). 11 april => Twist: Kievit (1) en Wulp (4). 14 april => Voor de Hazenhut: Wulp (3) & Achter de Hazenhut: Wulp (4) & Heiman: Wulp (4), met Hub. 16 april => Kempkesberg: Wulp (4), met Hub. 19 april => Vrij: Wulp (4+4) & Heiman: Wulp (3), met Louis en Piet. 23 april => Vrij: Wulp (4+4). 26 april => De Rijps: Pijlstaart (8). 3 mei => ?: Grutto (4+4@) en Wulp (1+4+4@), met Henri.

1926: 27 maart => Bij Toonen: Kievit (1) & Twist: 1 Kievit, met Henri. 1 april => ?: niets. 3 april => Bij Toonen en Twist: 13 Kievit, met Henri. 10 april => Heiman: Wulp (1+4). 15 april => Hazenhut: Wulp (1+4). 18 april => ?: Wulp (2+4). 21 april => Twist: Wulp (2+4). 25 april => Twist: Grutto (1+4+4+4) en Wulp (4+4). 28 april => Twist: Wulp (4). 27 mei => Twist: Kievit (4) & Milhees: Kramsvogel (*Turdus pilaris*) (4), met Peetje.

1927: 9 april => Hazenhut: Wulp (4). 10 april => Vree: Wulp (4) & Kustert: Kievit (3), met Louis en Henri. 15 april => Diepenpeel: Wulp (4), met Hub. 16 april => ?: niets. 24 april => Twist: Kievit (4), met Henri (vond hier 21 steltloper ssp eieren). 1 mei => Twist: steltloper ssp (12). 2 mei => Twist: Grutto (4@) & Milheese: Klapekster (*Lanius excubitor*) (7) en Kramsvogel (2) & Bij van Dijk: Watersnip (3).

1928: 7 april => ?: niets, met Peetje en Hub. 20 april => Hazenhut: Wulp (4). 24 april => Vredepeel: Grutto (4). 25 april => Vredepeel: 1 Goudplevier (@) en 1 Kievit. 28 april => ?: 2 Grutto en 10 Kievit, met Verkuilen. 30 april => Twist: Wulp (4@). 12 mei => ?: Goudplevier, 2 jongen, verzameld (Naturalis) en foto's.

1929: 14 april => Heiman: Kievit (5) met Louis. 16 april => Kustert: Kievit (4). 18 april => Vredepeel: Wulp (4) & Bij Toonen: Kievit (2). 21 april => Eendenpeel: Wulp (4+4) met Jan en Henri. 1 mei => ?: niets met Verkuilen. 11 mei => Vier Boompjes (Vredepeel): Grutto (4). 21 mei => Vredepeel: Grutto (4).

1930: 9 april => ?: niets. 11 april => Hazenhut: Wulp (4). 13 april => Twist: Wulp (4) en Kievit (3), met Louis. 25 april => Twist: Goudplevier (4@+4@), Wulp (3) en 2 Grutto (9), met Hub, Louis, Johan Cornelius Koch en Grad Verkuiljen. 26 april => ?: Wulp (4@). 27 april => ?: Kievit (2) en Wulp (4@+4@).

1931: 5 april => Heiman: Kievit (1+1), met Henri. 9 april => Eendepeel: Kievit (4) met Hub. 12 april => Vredepeel: Kievit (4@) en Wulp (2+3), met Henri en Louis.

1932: 17 april => ?: Kievit (2) en Wulp (3). 20 april => Kievit (2) en 1 Wulp & Twist: Wulp (4).

1933: 10 april => Diepenpeel: Wulp (2). 13 april => Hazenhut: Wulp (4). 15 april => ?: niets. 17 april => Twist: Wulp (12). 19 april => ?: Wulp (2) en Grutto (1), met Hub. 20 april => ?: Wulp (3) en Kievit (1) met Hub, Klein en Verkuilen, geen Goudplevier gezien.

Tekening van Wulp bij nest.
Privecollectie Paula van Baar.

later in IJsselsteyn met de kweek van bomen. Van Baar was van meerdere markten thuis. Dat blijkt ook uit vondsten van pijlspitsen en urnen gevonden te Boshuizen. Hij werd vaak bezocht door bekende natuurvorsers zoals Jac. P. Thijsse (Janssen, 2001). Informatie van Frans is terecht gekomen in diverse archieven, waaronder het familiearchief. Zo zijn vijf tekeningen bij Paula van Baar aanwezig en het ‘eierboekje’ en een agenda van 1920 bij Frans van Baar de kleinzoon van onze natuurvorsers. Theo Janssen heeft enkele foto’s en in het Hens Archief (bij Naturalis) zijn enkele brieven aanwezig. In de vogelcollectie van Hens bevinden zich in ieder geval drie door Van Baar gevonden vogels.

Van Baar’s verzamelactiviteiten

Van Baar bracht tussen 1902-’33 258 zijn dagen door in De Peel en daarbij bracht hij een

schat aan gegevens boven tafel (zie kader op bladzijde 19-21). Hiervan werden drie bezoeken verricht in maart, 143 in april, honderd in mei, elf in juni en één in juli. Van 1.610 eieren (522 legsels) is een volledige dataset aanwezig, dit is het aantal legsels en eieren en behorende bij Goudplevier *Pluvialis apricaria*, Grutto *Limosa limosa*, Kemphaan *Philomachus pugnax*, Kievit *Vanellus vanellus*, Tureluur *Tringa totanus* en Wulp *Numenius arquata*. Sommige objecten (16,2%) hebben extra opmerkingen, zoals: aangepikt (1,5%), vers (1,3%) of bebroed (12,6%). In volgorde van algemeenheid: Kievit (610 eieren uit 220 legsels), Wulp (602 eieren uit 176 legsels), Grutto (244 eieren uit 72 legsels), Goudplevier (76 eieren uit 23 legsels), Tureluur (43 eieren uit 17 legsels) en Kemphaan (35 eieren uit 14 legsels).

Met name bijzonder zijn de 39 door Van

Frans van Baar met zonen,
dokter Koch (zittend) en Grad
Verkuilen aan de Twistweg,
Vredepeel.

Baar gevonden nesten van de Goudplevier (1902-'30), die hij grotendeels goed heeft beschreven (bij twaalf nesten worden geen details gegeven). In de brieven en andere correspondentie staan nog meer gegevens over Goudplevieren (Jansen 2014).

Beschermingsactiviteiten

Van Baar correspondeerde in 1919 en in 1921 met Natuurmonumenten (toen nog de Vereniging tot behoud van Natuurschoon te Amsterdam). Zijn contactpersoon daar was Jan Drijver (materiaal in het archief Natuurmonumenten, Archief Amsterdam, GAA 999 inventaris-nrs. 2164 en 2279).

Per briefkaart van 7 maart 1919 meldt hij dat een voorgesteld deel van 290 ha aan Natuurmonumenten dicht bij Station America geen Goudplevieren bevat. Van Baar doet in een schrijven (ongedateerd) aan Drijver het voorstel 'om de jagers – en daarmee pachters – in de vierhoek Venray, Bakel, De Rips en Overloon te benaderen. De meeste – heren uit Helmond – pachten behalve de jacht op eenden ook het recht op het rapen van kievitseieren. Als de heren hiermee instemmen, is in principe niemand toegelaten en kunnen Goudplevieren met rust gelaten worden. Van Baar biedt aan om de reis te maken naar Helmond, indien Drijver hiermee instemt'. In een brief van 6 juli 1919 schrijft Van Baar dat de Jodenpeel openbaar verkocht wordt. Hij herhaalt dat nogmaals in een brief van 24 augustus. Uit de correspondentie blijkt dat hierop waarschijnlijk nooit echt een reactie van Natuurmonumenten is gekomen. In de brief van 6 juli meldt Van Baar, dat hij bij het college is geweest in Venray. Hierbij is er de mogelijkheid genoemd om een stuk te pachten van 350 ha op het grensgebied met Noord-Brabant (ten noorden van Vredepeel). Veel brieven en kaarten van Frans van Baar aan Jan Drijver blijken echter onbeantwoord te blijven. Dat is op te maken uit diverse brieven van Frans. Ook de gemeente Venray maakt dit bekend via een schrijven aan Natuurmonumenten op 14 oktober 1919. Hierop komt wel onmiddellijk reactie (7 november) en op 26 november 1919 meldt de gemeente Venray dat er bij het college er geen bezwaar is om 350 ha te verpachten aan Natuurmonumenten voor veertig jaar (het gedeelte rond de Vredepeel waar Van Baar al diverse Goudplevieren heeft gevonden), wel met de clausule dat als er kanalen, waterlossingen, wegen,

Het gebied waar de eieren verzameld werden.

spoor- of tramlijnen worden aangelegd deze moeten worden afgestaan. De pachtprijs is 14,25 gulden per hectare. Van Baar voorspelt op 24 augustus 1919 dat de laatste Goudplevier in 1925 zal verdwijnen, hij zat er maar vijf jaar naast.

In 1919 betaalde Van Baar aan G. Nooijen uit Milheeze twee gulden voor het aanwijzen van twee nesten Goudplevieren. Uit die nesten zijn uiteindelijk drie en vier jongen uitgevlogen.

Na twee jaar schrijft Van Baar wederom brieven naar Natuurmonumenten. Ditmaal (18 maart) vraagt hij of Natuurmonumenten een brief kan schrijven naar het college van de gemeente Maashees, zodat hij toestemming kan krijgen om aldaar te gaan zoeken naar Goudplevierieren. Hij heeft die toestemming al voor Venray, maar men is niet behulpzaam in Maashees. Op 31 mei reageert Van Baar op een schrijven van Drijver. Hij meldt dat 1921 een heel droog jaar is met veel heidebranden en dat hij regelmatig verbrande nesten vindt. Een nest bevatte twee verbrande goudplevierieren. Deze waren nog prima eetbaar. Dezelfde vogel had overigens dertig

Agenda 1920

Veel aantekeningen over nest bouwende vogels, bloeiende planten en andere zaken, alleen de belangrijkste zaken staan hieronder vermeld.

Januari Op de 27de eerste groepen Goudplevieren (Rozenaard, Merselo). Februari De 4de word gemeld 'de zalm Salmo salar komt in de rivier mond'. Op de 13de arriveren Kieviten. Eerste hagedis *Lacertilla ssp* werd op de 14de gezien evenals de eerste Aardslak *Limax maximus*. Op 20 februari arriveren Ooievaar *Ciconia ciconia* en Witte Kwikstaart *Motacilla alba*. En de 24de word de eerste salamander *Caudata ssp* van het jaar gezien. Op de 27de word de Wulf voor het eerst gezien, de dag later gevolgd door Citroenvulinder *Gonepteryx rhamni*. Maart Op de 5de word Grote Mier *Formica rufa* gezien in de bossen. Op 29 maart word gemeld dat de Bonte Kraai *Corvus cornix* er nog is. April Op 3 april worden de Grutto en Tureluur voor het eerste gezien. Op 9 april word Boerenzwaluw *Hirundo rustica* gezien en een Goudplevier op nest. Op de 12de arriveert Tapuit *Oenanthe oenanthe*, en op de 17de Gele Kwikstaart *Motacilla flava*. Op 20ste arriveert Nachtegaal *Luscinia megarhynchos*, 23de Zomertortel *Streptopelia turtur*, 24ste Kwartel *Coturnix coturnix*, 29de Wielewaal *Oriolus oriolus* en Grauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata* op 30 april. Mei Op 1 mei de eerste Koekoek *Cuculus canorus* en 15 mei Overzwaluw *Riparia riparia*. Juni Op 28 juni zwijgt de Koekoek. Juli Op 20 juli de mededeling dat al het gevogelte heeft de peel verlaten. Op 22 juli vertrekt Orlolaan *Emberiza hortulana* en op 30 word Bokje *Lymnecryptes minimus* gezien! Augustus Op de 28ste vertrekt Boompieper *Anthus trivialis*. September Op 1de vertrekt Nachtegaal, op 2de Ooievaar, 3de Overzwaluw en Kleine Karekiet *Acrocephalus scirpaceus*, 15de Boerenzwaluw, 16de Gekraagde Roodstaart *Phoenicurus phoenicurus*, 25de Putter *Carduelis carduelis* en op 28ste vertrekt Nachtzwaluw *Caprimulgus europaeus*, terwijl op 17de arriveert Koperwiek *Turdus iliacus*. Op 19 september komen de eerste groepen Kraanvogels *Grus grus* over 'dit is nog nooit eerder gebeurd'. Oktober Op 3 oktober werd de laatste Tapuit gezien. Op 8 oktober vlogen de laatste Kraanvogels langs. Op 13 oktober komt de Houtsnip *Scelopax rusticola* en op 18 de eerste Bonte Kraai. November Op de 11 gaan de kreeften *Astacus astacus* in de beek stroomopwaarts. Op de 20de gaan de vleermuizen *Chiroptera ssp* de slaap in. Op 29 november vertonen zich enkele Sneeuwgorzen *Plectrophenax nivalis*. December Op de 15de vertrekken de Houtsnippen.

Extra informatie in deze agenda over andere jaren

Op 13 maart 1931 trokken 100-en 'Kraanvogels naar Noord. Op 6 april 1925 word het eerste Kievitsei gevonden bij Twist. Op 10 april 1925 word de eerste Boerenzwaluw gezien. Op 26 maart 1924 word Koekoek gehoord. In 1921 worden op 26 september Kraanvogels vastgesteld net zoals op 1 oktober 1921. Op 2 oktober 1925 werden laat op de avond veel overtrekkende Kraanvogels waargenomen, ook nog op 30 oktober. Op 9 oktober 1924 werd een Kwahaal Lota lota in de Looboek gevangen. Op 6 oktober 1921 trokken de Kraanvogels naar het zuiden en de laatste op 10 oktober. Op 8 oktober 1927 vertrokken de eerste Kraanvogels en de laatste op 13 en 21 oktober. In 1929 werden de eerste Kraanvogels op 14 oktober gezien. Op 20 oktober 1925 'Kreeften gaan stroomopwaarts'. Op 19 oktober 1927 de eerste Sontje Kraai. Op 12 november 1926 vlogen nog Kraanvogels naar het zuiden. Op 13 december 1927 waren nog 15 Kraanvogels aanwezig bij Overloon.

Collectie Merckelbach (volgens Jansen 2010)

1908: Een Tureluur legsel ex-Merckelbach (van 6 mei?).

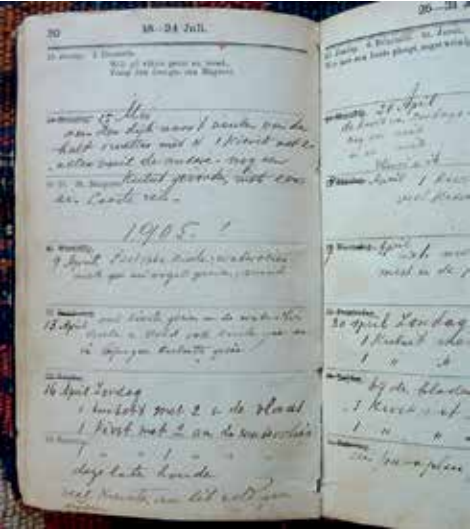
1909: Een legsel Groenling *Carduelis chloris* van 12 mei en Zomertortel van onbekende datum zijn ex-collectie Merkelbach.

1910: In ex-collectie Merckelbach eindigde ongedateerde legfels van Zwarte Kraai (3), Zwartkop *Sylvia atricapilla*, Fitis *Phylloscopus trochilus* en Kwartel. En gedateerd van 15 april Wulfp, 21 april Kievit, 7 mei Groenling, 8 mei Goudplevier, 17 mei Grutto, 22 mei Boompiëper en 23 mei Tureluur. Op geen van voorgenoemde dagen vinden we aantekeningen in het 'eierdagboek'.

1911: Legsels in de ex-collectie Merckelbach: Fitis 10 mei, 25 mei Goudplevier, Kemphaan (3) en Zwarte Stern (3) en van 17 juni Tapuit.

1912: Egels in de ex-collectie Merckelbach: 1 mei Goudplevier, 27 mei Zwarte Stern, 12 juni Bosruiter *Tringa glareola* en Visdief *Sterna hirundo*.

Pagina's van de agenda's van 1905 en van 1920 waarin veldgegevens werden bijgehouden. Zie ook de tekst in het kader op bladzijde 24.

meter verderop nog twee eieren gelegd en zat strak op het nest. In dat jaar hadden er tien paartjes Goudplevieren gebroed en fotografeerde volgens van Baar dat jaar G.A.W. van Overbeek de Meyer ook een nestje met jonge Goudplevieren (net zoals in 1922 (Jansen)). De locaties van de nestvondsten van Goudplevier zijn opgenomen in Jansen (2014). Een ongedateerde brief uit 1921 is van voor boven besproken brief, waarbij het vooral om toegang gaat van de Peelreservaten. Eén en ander kreeg een vervolg in 1933, toen op 16 oktober 1933 wederom het stichten van een reservaat in de Vredepeel werd besproken. Ook dit kwam er uiteindelijk niet van (Hustings et al. 2006).

Discussie
In het 'eierboek' van Van Baar staan 72 gruttolegsels, waarbij éénmalig bij een legsel de opmerking 'vers' staat aangegeven en op twaalf legsels het label 'bebroed' (vuil) (contra van Noorden & Schols, 1994). De stelling die is overgenomen door van Noorden & Schols (1994) is dus speculatief, want het is een aanname van de auteurs dat legsels waarbij geen opmerking staat aangegeven 'vers' gelegd zijn. Deze conclusie heeft sterke invloed op de veronderstelde eerste legdatum in het desbetreffende artikel. De kaart die werd geproduceerd op pagina 262 in Hustings et al. (2006) is verkeerd geïnterpreteerd, zie hiervoor Jansen (2014).

De grafsteen van Frans van Baar te Venray.
Foto: Justin Jansen.

Het verdwijnen van soorten, in het bijzonder van de Goudplevier, wordt door Van Noorden (1997) uitstekend beschreven. Dat zal ook grotendeels gelden voor andere heidebroeders.

Als supplement op het 'eierboekje' (bijlage 1) kunnen bijlage 2 en 3 genoemd worden, en de data hieruit vormen een aanvulling op ontbrekende data in het 'eierboekje'. Deze informatie staat ook in boekjes en agenda's welke in het familiearchief worden bewaard.

Dankwoord

Het schrijven van dit artikel werd mede mogelijk gemaakt door de hulp van Boena van Noorden (Deurne), Theo Janssen (Sevenum), Ruud Vlek (Amsterdam), Paula van Baar (Bakel) en Frans van Baar (Halsteren). Hulp met het vinden van de juiste toponiemen kwam van Theo Janssen, Bernard Ploegmakers, Hans van Meijel, Rien van den Brand en Toon van Hoof. En postuum worden Frans van Baar en Gradus Lemmens bedankt, de laatste voor het nalaten van zijn waardevolle manuscript van Venrayse Toponiemen in het Gemeentearchief van Venray.

■ J.J.F.J. Jansen, Ravelijn 6, 5361 EJ Grave, e-mail: justin.jansen@gmail.com.

LITERATUUR:

Hustings, F., J. van der Coelen, B. van Noorden, R. Schols & P. Voskamp (2006): Avifauna van Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Roermond.

Jansen, J. (2010): Een bijzondere collectie vogeleieren uit Limburg. *Limburgse Vogels* 20:89-90.

Jansen, J.J.F.J. (2014): Notes on the (former) breeding of Dunlin *Calidris alpina schinzii*, Eurasian Golden Plover *Pluvialis apricaria apricaria* and Wood Sandpiper *Tringa glareola* in the Limburg and Noord-Brabant provinces in The Netherlands. *Dutch Birding* 36 (1): 9-19.

Janssen, T. (2001): Reizen door de Oude Peel (100 eeuwen Peelverhalen). Gemert.

Noorden, B. van (1997): Waarom verdween de Goudplevier *Pluvialis apricaria* als broedvogel uit Nederland? *Limosa* 70:89-96.

Noorden, B. van & R. Schols (1994): De Grutto in Limburg. *Natuurhistorisch Maandblad* 83:218-228.

KOPIJ WELKOM

Schijven over en voor vogels

Deze uitgave is het eerste nummer van jaargang 64 van *het Vogeljaar*. Dat het blad al zo lang kon blijven bestaan is geheel te danken aan de inzet van de talloze vogelaars met een abonnement en van de auteurs, kunstenaars en fotografen die steeds geheel belangeloos artikelen of berichten schreven of hun werk – prachtige tekeningen of foto's – ter beschikking stelden.

Zonder hun steun had *het Vogeljaar* niet zoveel jaren kunnen blijven verschijnen.

In dit nummer ontbreken een aantal vaste rubrieken die jarenlang een deel van *het Vogeljaar* gevuld hebben. In plaats daarvan staan nu interessante artikelen. Dat is mooi, maar dat betekent ook dat we daarmee sneller door de buffer met kopij heen zullen raken. Het voordeel is dat we de bijdragen daarmee sneller kunnen plaatsen en dus ook wat actueler nieuws kunnen uitbrengen, maar als de kopij op raakt dan heeft dat eventueel wel gevolgen voor het verschijnen van *het Vogeljaar*.

De redactie doet daarom een dringend beroep op mensen die het leuk vinden anderen te vertellen wat zij hebben beleefd in het veld of anderen deelgenoot te maken van de resultaten van veldonderzoek. *Het Vogeljaar* is een tijdschrift voor vogelstudie en vogelbescherming. Die gebieden tezamen omvatten een breed scala aan mogelijke onderwerpen. De resultaten van een inventarisatie of vogeltelling zijn vrijwel altijd interessant, maar ook historische gegevens, een reis- of excursieverslag of een samenvatting van dagboeken van vogelaars kan een interessant artikel opleveren. Het hoeft niet altijd te gaan om een lang artikel. Ook korte bijdragen en nieuwtjes kunnen interessant zijn voor onze abonnees. Blijf betrokken bij de vogels en hun wereld en schrijf erover in *het Vogeljaar*!

■ Rob Kole